Mubongulu Malongi Madi mu *Nzingulu ayi Kisalu Thuadusulu yi Lukutukunu*

3-9 NGONDA YISAMBUADI

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | ESALA 4-6

“Ka Wutula Nkaku Kisalu”

***w22.03* 18 ¶13**
Ngie Wummonanga Mambu Zakalia Kamona?

13 Bakandimina kisalu ki kutunga tempelo. Vayi, babakala baba tuama ntuala mu kisalu akiokio dedi, Nkulutu zinganga Nzambi Yesua—ayi nhadi Zolobabeli—“Batona kubue tunga nzo yi Nzambi ku Yelusalemi.” (Esala 5:1, 2) Ḿba basi Yuda bankaka basa tadila ko buboti makani babaka, kibila zimbeni ziawu ba kuzaba ti badi mu kutatamana kuvanga kisalu, bankuiza batuadisa ziphasi. Diawu vabe tombulu Yesua ayi Zolobabeli kubaka bivisa ti Yave wuba ku khonzu’awu. Ayi bawu bamona bivisa beni. Buidi?

***w86* 1/2 29, *quadro* ¶2-3**
Yave Wumonisa ti Wuba ku “Khonzo Bakulutu Baba Tuama Ntuala”

Bo basi Yuda baba ku buvika ku Babiloni bavutuka, vavioka 16 di mimvu ayi bawu baba bavonga mu mambu ma kipheve. Mbikudi Angali ayi Zakalia, banunga kukindisa dikabu ayi bawu batona kutunga tempelo yi Yave. Vayi vasa vioka ko beni thangu, zimbeni ziawu basi Pelesia batona kuba kuamisa. Bawu baba yuvula: “Nani be muvana nsua muingi kutunga nzo ayoyo?”—Esala 5:1-3.

Vaba tombulu bakulutu kuba keba keba mu mvutu bankuiza vana. Kibila boti bankuiza ba mu boma, khanu bankuiza bika kutunga tempelo. Boti bankuiza balukila luyalu, khanu bankuiza bakandimina kutunga tempelo. Diawu bakulutu (mu thuadusulu yi nhadi Zolobabeli ayi Nkulutu Zinganga Nzambi Yesua) bawu bavana mvutu wuba nguizani na nsiku. Bawu batebula monho minhadi mi basi Pelesia, ti ntinu Silu wuvana kuidi basi Yuda nsua wu kutunga tempelo. Ayi mu kuzaba ti basi Pelesia babasa balulanga ko nsiku wu ntinu, minhadi beni babika kubue batula nkaku. Diawu, bawu batatamana kutunga tempelo nati mu thangu ntinu Dalio kavana nsua wu kutatamana kutunga tempelo.—Esala 5:11-17; 6:6-12.

***w22.03* 15 ¶7**
Ngie Wummonanga Mambu Zakalia Kamona?

7 Mua mambu mabaluka matuadisa khindusulu kuidi basi Yuda baba tunga tempelo. Mambu mbi? Mu mvu 520 A.T.K., babieka Dalio I, ntinu ku Pelesia. Mu mvu wumuadi wu luyalu luandi, nandi wuyiza bakula ti bakandimina basi Yuda kubue tunga tempelo mu khambu kibila. Diawu kavanina nsua muingi kumanisa kisalu beni. (Esala 6:1-3) Tsangu ayoyo yituadisa mayangi—kuidi dikabu dioso. Ayi ntinu Dalio wuvana nsua muingi mimvila mioso miba mibelama na basi Yuda, babika kubue tula nkaku mu kisalu. Ayi wuba kamba mvandi bavana biuma biaba tombulu muingi kisalu kienda ntuala kumbunda mvandi bidia! (Esala 6:7-12) Mu kibila akiokio, bo vavioka mimvu minna, mu mvu 515 A.T.K. bawu bamanisa kutunga tempelo.—Esala 6:15.

***w22.03* 19 ¶16**
Ngie Wummonanga Mambu Zakalia Kamona?

16 Phila yinkaka Yave ka tuvaninanga zithuadusulu yidi mu "nzila nnanga wukuikama." (Matai 24:45) Khumbu zinkaka zikhomba aziozio ba tuvananga zithuadusulu zio tukhambu visanga va thonono. Dedi tulenda tambula zithuadusulu zintubila buidi tufueti kubimina muingi kuvuka bo kivuka kimmonika va kizunga tunkalanga. Tufueti kukikeba, muingi tubika yindula ti zikhomba aziozio badi mu kusabisa mu zithuadusulu ba tuvana bo kivunga kimmonika. Mbi tufueti vanga boti tummona ti zithuadusulu beni zisi ko tsundu? Tulenda yindula mu ndandu basi Isaeli babaka mu kulandakana thuadusulu Yave kaba vana mu nzila Yesua ayi Zolobabeli. Mvandi tulenda yindula mu binongo binkaka bi Kibibila tuntanganga. Khumbu zinkaka dikabu di Nzambi baba tambulanga zithuadusulu ziaba monikanga buka ti zisi ko tsundu va meso ma batu. Vayi ziawu zivukisa luzingu luawu. —Minkongididi. 7:7; 8:10.

Kiuka Kisuama

***w93* 15/6 32 ¶3-5**
Ngie Wulenda Fiatila mu Kibibila?

Zimbongo beni zi kisengu, zivangulu ku divula di Tarsu diba ku khonzu *sudoeste*, bubu bantedilanga Turquia. Ziawu zivangulu mu luyalu lu ntinu Pelesia Mazaeus mu sekulu Yinna A.T.K. Bantubila mvandi ti nhandi beni wuyala "kuvioka muila," kunsundula, Muila Efalati.

Kibila mbi kikuma akiokio kididi nkinza? Kibila wunkuiza mona kikuma beni mu Kibibila. Mu Esala 5:6–6:13 vammonisa ti ntinu Pelesia Dalio ayi nhandi babe tedilanga Tatenai bayifilasana minkanda. Minkanda beni miabe tubila matedi basi yuda kubue tungisa tempelo ku Yelusalemi. Mu kuzaba ti Esala wuba nsoniki wu minsiku mi Nzambi, vabe tombulu nandi kusonikina mambu mu phila mawu mamonikina. Mu Esala 5:6 ayi 6:13 tunkuiza mona ti Esala wutedila Tetanai "nhadi kuvioka Muila."

Esala wusonika mambu amomo nduka mu nvu 460 A.T.K., 100 di mimvu ava bavanga zimbongo beni. Batu bawombo bantubanga ti thangununu yi nhadi yisi ko beni nkiza. Vayi boti minsoniki mi kibibila bavua nkiza kheti mambu maluelo, buna bukiedika ti tuisi ko kibila ki kufiatila mambu mankaka basonika?

10-16 NGONDA YISAMBUADI

KUIKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | ESALA 7-8

"Esala Wuzitisa Yave mu Zikhadulu Ziandi Zimboti"

***w00* 1/10 14 ¶8**
Kulonguka—Kibibila Kuntuadisanga Ndandu ayi Mayangi

8 Bukiedika, luzolo tuidi mu Diambu di Nzambi lufueti kuizila mu ntima, tho yi mabanza moso. Tufueti ba phuila yi kuyindula mu mambu tuntanga. Tufueti tsikika mayindu mu mambu ma kiphevi. Muingi kununga mawu vantombolo mvandi kuvanga nsambu. Dedi Esala tufueti kubika ntim'itu, muingi kutanga ayi kulonguka Diambu di Nzambi. Tala mambu basonika matedi Esala: "Naveka Esala wukubika ntim'andi muingi kutomba nsiku wu Yave, kusadila mambu kantanga

ayi kulonga zithumu zisonga kuidi Isaeli." (Esala 7:10) Mona bibila bitatu bivanga Esala kukubika ntim'andi: Muingi kulonguka, muingi kusadila naveka mambu kanlonguka, ayi muingi kulonga bankaka. Befu boso tufueti landakana kifuani kiandi.

***si* 75 ¶5**
1 Lusansu— Buku 13 yi Kibibila

5 Esala wuba wufuana muingi kusonika kinongo akiokio mu phila yifuana ayi yisulama. Kibila Yave wusadila pheve'andi yinlongo muingi kusadisa "Esala kutomba nsiku'andi, kusadila mambu katanga ayi kulonga zithumu zisonga zi Yave ku Isaeli." (Esala 7:10) Nhadi wu nza muisi Pelesia wukikinina ti Esala wuba nduenga yi Nzambi, diawu kamvanina kimfumu mu mavula mabe kalanga basi Yuda. (Esala 7:12-26) Mu kibila ki nduenga Yave kamvana ayi kimfumu katambula kuidi ntinu, Esala wununga kusadila bisadulu bilutidi muingi kuludika buboti mambu moso maba masonama.

***it*-2 353 ¶8**
Kukikulula

Vana Zithuadusulu Zisulama. Mutu wukikululanga va ntuala Nzambi, nandi wuntambulanga thuadusulu'andi. Esala wuba kiyeku kimfunu ki kubotula basi Yuda ku buvika ku Babiloni ayi kuba nata ku Yelusalemi. Baboso bayenda ku Yelusalemi baba kuvioka 1.500 di babakala, kubunda mvandi Zinganga Nzambi, ba Natineu, bakietu ayi bana ba lezi. Mvandi banata thalu yiwombo yi wola ayi palata muingi kubongisila tempelo. Ayi bawu baba tombulu lukiebu mu viage beni, vayi Esala kabasa tomba ko kudinda kuidi ntinu wu Pelesia masodi muingi baba kakidila kibila kabasa tomba ko bayindula ti baba fiatilanga mu batu. Mvandi, nandi wukamba kuidi ntinu: "Koko ku Nzamb'itu kuidi na batu boso ba kuntombanga muingi kuvanga mamboti." Diawu kadindila muingi dikabu dioso bavanga jejum, muingi kuyikulula va ntuala Yave. Badinda nlevu kuidi Yave ayi nandi wuba yuwila wuba vana lukiebu mu zimbeni ziawu ayi bawu batuka mu nsika mu viage bavanga. (Esala 8:1-14, 21-32) Mbikudi Danieli wuba mu buvika ku Babiloni, wutambula lunungu va meso ma Nzambi bo kafila mbasi muingi kammonisina kimona meso, kibila Danieli waba kuyikululanga va meso ma Nzambi mu kutomba thuadusulu ayi phisulu yi Nzambi.—Danieli 10:12.

Kiuka Kisuama

***w06* 15/1 19 ¶10**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Esala

7:28–8:20—Kibila mbi bawombo mu basi Yuda baba ku Babiloni bamanga vutukila ku Yelusalemi na Esala? Kheti va vioka 60 di mimvu tona dingumba ditheti di basi Yuda bavutuka ku Yelusalemi vayi ku divula beni kuisa ba ko batu bawombo. Kibila kuvutuka ku Yelusalemi kuaba sundula kutona nzingulu yimona ayi yi ziphasi voti kutula luzingu va kingela. Muna thangu beni ku Yelusalemi kusa ba ko biuma bilenda vana phuila kuidi basi Yuda baba zingilanga mu phila yimboti ku Babiloni muingi kuvutuka ku Yelusalemi. Mvandi kuvanga viage muingi kuvutuka ku Yelusalemi diba diambu diphasi. Batu bavutuka ku Yelusalemi bamonisa kiminu kingolo, kifuza mu mbuongimini yikiedika, kibakala

ayi kuba bakubama muingi kutona nzingulu yimona. Esala wubaka khindusulu mu Yave. Mu lusalusu lu Esala, 1.500 di makanda—ayi ḿba 6.000 di batu—bakikinina kunanguka ku Babiloni nati ku Yelesalemi. Mvandi, 38 di Zilevita ayi 220 di Banatineu bavutuka ku Yelusalemi.

17-23 NGONDA YISAMBUADI

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | ESALA 9-10

"Kukhambu Tumukina Kuntuadisanga Ziphasi"

***w06* 15/1 20 ¶1**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Esala

9:1, 2—Kibila mbi dibela diambu dimbi kukuela na batu baba mu mimvila minkaka? Dikabu di Isaeli diba kiyeku ki kukieba mbuongimini yikiedika nati Mesia kankuiza butuka. Kukuela na batu ba mimvila minkaka, kulenda tula mbuongimini yikiedika va kingela. Bankaka bakuela na batu ba mimvila minkaka, ayi buviokila thangu khanu dikabu dioso divekuka ayi batona kubuongimina zinzambi zi luvunu. Ayi mambu amomo khanu mavanga mbuongimini yikiedika kuzimbala va ntoto. Khanu mu nkunu mbi Mesia kayizila? Diawu tuisinkuituka ko kumona ti Esala wuba beni mu kiunda mu mambu bankaka bavanga!

***w09* 1/10 10 ¶6**
Mbi Yave Kandinda Kuidi Befu?

Befu kutumukina Yave, tuala tambula lusakumunu. Mose wusonika: "Lunda minsiku . . . mio yekukamba, muingi ngieveka wubaka ndandu." (Lutangu 13) Bukiedika, minsiku mioso mi Yave—mamoso katudindanga—ma kututuadisanga to ndandu. Mawu malendi tutuadisa ko ziphasi, kibila Kibibila kintuba ti "Nzambi Luzolo." (1 Yoane 4:8) Mu phila ayoyo, nandi wu tuvananga minsiku mi tutuadisanga ndandu mu thangu zioso. (Yesaya 48:17) Kutumukina mamoso Yave ka tudinda, malenda tutuadisa lusakumunu luwombo bubu ayi mvandi lusakumunu lu mvu ka mvu kutsi luyalu lu Kintinu ki Nzambi.

Kiuka Kisuama

***w06* 15/1 20 ¶2**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Esala

10:3, 44—Kibila mbi Bakukisila Bana va Kimueka na Zingudi ziawu? Boti bana basiala, khanu mawu mavana kiphuanza kuidi zingudi muingi bavutuka. Ayi mvandi, bana balezi bantombuluanga beni lukiebu lu zingudi ziawu.

24-30 NGONDA YISAMBUADI

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 1-2

"Muna Thangu Beni Minu Yisambila"

***w08* 15/2 3 ¶5**
Zaba ti Yave Wuntatamananga va Khonzu'itu

5 Khumbu zinkaka, vantombuluanga kusambila mu nzaki nzaki muingi kudinda lusalusu lu Yave. Kilumbu kimueka ntinu wu Pelesia Artaxerxes wumona ti kisadi kiandi Nehemia wuba mu kiunda. Nandi wuyuvula Nehemia "mbi bikutatisa?" "Muna thangu beni [Nehemia] wuvanga nsambu kuidi Nzambi yi diyilu." Vabe tombolo nsambu Nehemia kavangila kutsi ntima wuba wukhufi. Vayi kheti bobo

Nzambi wutambudila nsambu awowo, kibila Nehemia wutambula lusalusu lu ntinu muingi kubue tunga bibaka bi Yelusalemi. (*Tanga Nehemia 2:1-8.*) Bukiedika kheti nsambu wukhufi ayi wo tumvangila kutsi ntima, Yave kalenda tambudila wawu.

***be* 177 ¶4**
Natina Disolo mu Phila Wunkolukilanga

Boti ba kudinda wusudikisa mambu wunkikininanga mu khambu kubama mbi bilenda kusadisa kuvana mvutu wumboti? Landakana kifuani ki Nehemia,nandi wusambila ava kuvana mvutu kuidi ntinu Artaxerxe. (Nehemia 2:4) Bosi, yindula mu mambu wunkuiza tuba. Vadi mambu matatu malenda kusadisa: (1) Sola diambu dimueka voti mambu muadi wunkuiza tubila (ngie wulenda tubila mambu madi mu buku *Raciocínio a base das Escrituras*). (2) Baka makani matedi matangu ma Kibibila wunkuiza sadila muingi kukindisa mambu wuntuba. (3) Yindula buidi wunkuiza tonina kusudikisila mawu muingi kusadisa batu ba kukuwa kuba phuila. Bosi tona kukoluka.

Kiuka Kisuama

***w86* 15/2 25**
Mbuongimini Yikiedika Yinnunganga

Nehemia waba sambilanga zikhumbu ziwombo matedi kubue tunga bibaka bi Yelusalemi. (Nehemia 1:4, 6) Bo kabaka luaku lu kuzabikisa makani kaba kuidi ntinu Artaxerxe ma kubue tunga bibaka bi Yelusalemi, Nehemia wubue nsambila mu kuvutukila momawu mambu kaba dindanga khumbu ziwombo. Phila Yave katambudila nsambu'andi, mavana Nehemia luaku lu kubue tungisa bibaka bi Yelusalemi.

Mbi mawu ma tulonga: Nehemia wutomba zithuadusulu zi Yave. Befu mvitu boti tuntomba kubaka makani mankinza, tufueti "tatamana kusambila" ayi kulandakana zithuadusulu zi Yave.—Loma 12:12.

31 NGONDA YISAMBUADI–6 NGONDA YINANA

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 3-4

"Ngie Wummonanga Tsoni Kuvanga Bisalu bi Mioko?"

***w06* 1/2 10 ¶1**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Nehemia

3:5, 27. Tulendi yindula ko ti kusala bisalu bi mioko muingi kubuela mioko mbuongimini yikiedika buna tuidi "mu kuyifuisa zitsoni" buawu basi Tekoa baba busina babe yindudilanga. Vayi befu tufueti landakana kifuani ki basi Tekoa bakhambu ba beni mbakulu, bakivana muingi kubuela mioko kisalu.

***w19.10* 23 ¶11**
Yave Wala Kuvana Mangolo Muingi Wuvanga Luzolo Luandi

11 Bo vavioka zisekulo ziwombo, kuntuala Yave wusadila bana ba bakietu ba Salumi muingi kubuela mioko thungulu yi bibaka bi Yelusalemi. (Nehemia 2:20; 3:12) Kheti baba batekulu ba ntinu, bakietu abobo baba bakubama muingi kuvanga kisalu ki phasi ayi kilenda tula luzingu luawu va kingela. (Nehemia 4:15-18) Disuasana diwombo baba na babakala baba biyeku ku Tekoa, bamanga kukikulula muingi kubuela mioko mu kisalu kiaba vangama!

(Nehemia 3:5) Yindula mayangi bana ba bakietu ba Salumi bamona bo bamana kutunga bibaka mu 52 di bilumbu! (Nehemia 6:15) Mu bilumbu bitu, zikhomba ziwombo zi bakietu bakivananga. Bawu bankuangalalanga beni mu kubuela mioko bisalu binlongo dedi: kutunga ayi kubuongisa bibuangu bambuongiminga Yave. Mangolo, mayangi, ayi lukuikumunu lu zikhomba aziozio zi bakietu, lunsadisanga kisalu kukuenda ntuala.

***w04* 1/8 18 ¶16**
Tatamana Kuba Mayindu ma Klistu Matedi Kimfumu

16 Baklistu boso, kuba kuandi matoko voti biboba, bafueti vanga mangolo muingi kuba mayindi mu Klistu matedi kimfumu. Mu kimvuka muidi bisalu biwombo muingi kuvanga. Bo bakudinda muingi wuvanga bisalu bi mioko, bika kuyindula ti kulenza badi mu kulenza. (1 Samueli 25:41; 2 Mintinu 3:11) Matata, kindisanu bana binu bakikinina mu mayangi kioso kua kisalu baku bavana ku nzo yi Kintinu voti mu bibuangu bimvangiminanga zikhutukunu nzineni. Bukiedika ti ngiewu widi kifuani kimboti mu mawu? Khomba mueka wunsalanga ku kikhulutu kitu, wuntebuka moyo kifuani kimboti matata mandi bamvana. Nandi wutuba: "Phila bawu babe tadilanga kisalu ki kudiodisa nzo yi Kintinu voti bibuangu bimvangiminanga zikhutukunu zineni, matsadisa kumona ti mawu maba mambu mankinza. Khumbu ziwombo bawu bakivana muingi kuvanga bisalu bi mioko muingi kusadisa kimvuka voti zikhomba, kheti bankaka bammonanga zitsoni kuvanga bisalu beni. Phila ayoyo yi kutadila bisalu, ma kutsadisanga kukikinina kioso kua kiyeku yintambula akuku ku Beteli."

Kiuka Kisuama

***w06* 1/2 9 ¶1**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Nehemia

4:17, 18—Mu phila mbi babakala baba tunga bibaka bi divula babe sadilanga to mu koko kumueka? Disaba ko diambu diphasi kuvanga mawu kuidi batu babe natanga mimfuna. Kibila babe natinanga miawu va ntu voti mu mavangiti, mu phila ayoyo balenda sadila koku kumueka muingi kusikimisa mfuna beni ayi kunkaka "kusimba mbedi voti madionga." Vayi mintungi babe tombulu kusadila mioko mia mimiodi, diawu bawu "babe tulanga mbedi'awu voti madionga mu lutsietu mu thangu bantunga." Mu phila ayoyo, baba bakubama boti zimbeni bankuiza banuanisa.

7-13 NGONDA YINANA

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 5-7

"Nehemia Waba Tomba Kusadila Bankaka, Kubika Kuandi Bansadila"

***w02* 1/11 27 ¶3**
Batu Babuela Mioko mu Mbuongimini Yikiedika mu—Thangu Yikhulu ayi mu Bilumbu Bitu

Nehemia kasa sadila ko to zimbongo ziandi, muingi kubuela mioko kisalu. Vayi mvandi wusadila biabioso kaba muingi kubuela mioko mbuongimini yikiedika. Nandi wusadila zimbongo ziandi, muingi kukula zikhomba ziandi basi Yuda

basumbisa mu buvika. Wudefisa zimbongo ziandi mu khambu kudinda zinkaka vambata. Nandi kasa buela ko "kizitu" ki basi Yuda mu kuba dinda ziphaku, kheti wuba nsua wu kuvanga mawu, kibila nandi wuba nhadi. Vayi nandi, wuzibula mielo mi nzu'andi muingi kudikisa "150 di batu baba kuizilanga mu mavula mankaka ma fikama." Diawu kadika kilumbu, nandi waba vondanga "*ngombi* yimeka yi mbakala, mamemi masambanu ayi bibulu binkaka" muingi badia. Mvandi mu kadika kumi di bilumbu, wabe sadilanga —zimbongo ziandi muingi kubavana "mintindu mioso mi *vinu*".—Nehemia 5:8, 10, 14-18.

***w16.09* 6 ¶16**
"Kawibika Mioko Miaku Mivonga"

16 Mu lusalusu lu Yave, Nehemia ayi basi Yuda bakindisa mioko miawu muingi kubue tunga bibaka bi Yelusalemi. Mu phila ayoyo, bawu bamanisa kutunga bibaka beni mu 52 di bilumbu! (Nehemia 2:18, nota.; 6:15, 16) Nehemia kasa kengidila ko to kisalu, vayi mvandi wubuela mioko. (Nehemia 5:16) Bubu, bakulutu bawombo ba kimvuka, badi buka Nehemia, bawu bambuelanga mioko mu bisalu bi kutunga ayi kudiodisa nzo yi Kintinu. Bawu bambasikanga mu kisalu ki kusamuna ayi bata kue tala zikhomba muingi kuba bomba. Mvandi bankindisanga zikhomba badi balebakana ayi badi mu kukuazuka. —**Tanga Yesaya 35:3, 4.**

***w00* 1/2 32**
Buidi Yave Kala Kutebukila Monho?

Khumbu ziwombo, Kibibila kimmonisa ti kuidi Nzambi, "kubambukila monho" kunsundula kuvanga diambu. Dedi, bo mvula wunoka mu 150 di bilumbu ayi nlangu wuwala va ntoto mu bilumbu bi Nowa, "Nzambi wutebukila monho Nowa . . . , mu kuvemuna phemu, ayi nlangu wutona kusika va ntoto." (Ngenesi 8:1) Zisekulu ziwombo kuntuala, Samisoni, bankanga ayi bantobula mesu kuidi basi Filisteia, nandi wusambila: "Yave lemvuka, thebukila monho ayi khindisa mu khumbu ayiyi." Yave wutebukila monho Samisoni, mu kumvana mangolo malutidi muingi kutulula zimbeni ziandi. (Minkongudidi 16:28-30) Mu kutubila matedi Nehemia, Yave wusakumuna mangolo mandi, ayi bavutula mbuongimini yikiedika ku Yelusalemi.

Kiuka Kisuama

***w07* 1/7 30 ¶15**
"Tatamana Kununga Mambi mu Mamboti"

15 Zimbeni basadila mvakudi Semaya ku Isaeli, muingi kutomba kuvanga Nehemia kubundula nsiku wu Nzambi. Semaya wukamba Nehemia: "Ndoku tudengana ku nzo yi Nzambi yikiedika, ayi tukota ku Tempelo, kuzibika mielo; kibila zimbeni bantomba kuvonda." Semaya wukamba Nehemia ti luzingu luandi luidi va kingela, vayi muingi kavuka kafueti kuesuama ku Tempelo. Nehemia kasa ba ko nganga nzambi. Boti nandi wuyenda kuesuamina ku nzo yi Nzambi, khanu wuvola disumu. Vayi bukiedika kuandi ti Nehemia wunkuiza bundula nsiku wu Nzambi muingi kuvukisa luzingu luandi? Nehemia wumvutudila: "Minu yidi nani muingi yesuamina ku Tempelo ayi kutatamana kuzinga? Yisi kue suamina ko ku Tempelo!" Kibila mbi Nehemia kasa vunukina ko

mu ntambu awowo? Kibila nandi wuzaba ti, kheti Semaya wuba muisi Isaeli, vai "bakana ko Nzambi wuntuma." Kibila mbikudi wukiedika, kalendi kindisa ko wunkaka kulevula nsiku wu Nzambi. Khumbu ayoyo mvandi, Nehemia kasa bika ko zimbeni bannunga. Bo vavioka mua thangu, nandi wutuba mu lufiatu: "Bubu tumamanisa kutunga bibaka bi divula-mu kilumbu makumuadi tanu, yi ngonda Eluli, mu maku matanu wadi di bilumbu." —Nehemia 6:10-15; Zintalu 1:51; 18:7.

14-20 NGONDA YINANA

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 8-9

"Mayangi Mamfuminanga Kuidi Yave Mawu Mangolo Minu"

***w13* 15/10 21 ¶2**
Malongi Tulenda Longuka mu Nsambu Bakubika mu Phila Yimboti

2 Bo vavioka ngonda yimueka ava lukutukunu tuma tubila, basi Yuda bamana kubue tunga bibaka bi Yelusalemi. (Nehemia 6:15) Bawu bamana to 52 di bilumbu muingi kununga kutunga bibaka bioso, bosi dikabu di Nzambi ba sikika mayindu mu zitsatu ziawu zi kiphevi. Diawu mu kilumbu kitheti mu ngonda yilanda, Tisri, bawu bakutakana va dizandu, muingi kukuwa Esala ayi basi Levi bankaka kutanga ayi kusudikisa Nsiku wu Nzambi. (Fikula 1) Makanda moso, kubunda mvandi "baba diela muingi kukuwa," baba batelama "tonina vameni nati va khati tsika kilumbu." Bukiedika akiokio kidi kifuani kimboti kuidi befu tunlandakananga zikhutukunu mu bibuangu bidi bimboti. Mu zikhumbu zioso befu tunkutakananga mu Nzo zi Kintinu, bukiedika ti befu tumvuvukanga mu kuyindu mu mambu makhambulu kuandi nkinza? Boti ngete buna yindula mu kifuani ki basi Isaeli ti, bawu basa kuwa ko to vayi mambu bayuwa ma banhikuna mintima kibila bawombo batona kudila mu kuvisa ti basa tumukina ko Nsiku wu Nzambi.—Nehemia 8:1-9.

***w07* 15/7 22 ¶9-10**
Ngiewu Wunkuiza Tatamana Kudiatila mu Phevi"?

9 Kuba mu mayangi didi diambu dimboti kibila Yave "widi Nzambi yi mayangi." (1 Timoteo 1:11; Minkunga 104:31) Muana widi phuila yi kuvanga luzolo lu tat'andi. (Minkunga 40:8; Ebeleo 10:7-9) Ayi "mayangi mamfumina kuidi Yave mawu mangolo [mitu]."—Nehemia 8:10.

10 Mayingi mamfumina kuidi Nzambi, ma tuvana phuila yi kuvanga luzolo luandi kheti bo tumviokila mu mambu maphasi, makiunda voti mu zinzomono. Kuba nzailu mu "Diambu di Nzambi" ku tutuadisanga beni mayangi! (Zingana 2:1-5) Mayangi mitu mu kuzaba Nzambi mankuisilanga mu nzailu yikiedika, kiminu tuidi mu nandi ayi mukhailu wu khudulu Yesu. (1 Yoane 2:1, 2) Kuba mu khati dikabu di Nzambi mu nza yimvimba mvandi ma tutuadisanga mayangi. (Sofonia 3:9; Hangai 2:7) Kivuvu mu Kintinu ki Nzambi ayi luaku lu kulonga zitsangu zimboti ma tutuadisanga mvandi mayangi. (Matai 6:9, 10; 24:14) Kivuvu ki kuzinga mvu ka mvu ki tutuadisanga mayangi. (Yoane 17:3) Mu kutadila ti tuidi kivuvu kimboti, diawu tulenda tubila ti befu "tuntatamananga mu mayangi."—Deutelonomi 16:15.

Kiuka Kisuama

***it*-1 172 ¶1**
Alamaiku

Bo vavioka mua mimvu tona basi Yuda babotuka ku buvika ku Babiloni, Esala nganga nzambi wutanga buku yi minsiku kuidi basi Yuda baba bakutakana ku Yelusalemi, ayi basi Levi bankaka basadisa dikabu kuvisa mawu. Nehemia 8:8 yintuba: "Batatamana kutanga buku yi minsiku mi Nzambi yi kiedika, bavana phisulu ayi basadisa batu kuvisa mambu baba tanga." Ḿba vabe tombulu kusudikisa kadika kikuma mu Alamaiku kibila basi Ebeleo baba kolukanga Alamaiku bo baba kalanga ku Babiloni. Bukiedika mawu maba sundula kuba sadisa babaka phisulu, muingi basi Yuda kheti bo baba visanga Kiebeleo bavisa tsundu yi mambu baba tanga.

21-27 NGONDA YINANA

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 10-11

"Babika Biuma Kumbusa mu Kibila ki Yave"

***w98* 15/10 22 ¶13**
Yelusalemi, no Wala Monisa Lukuikumunu mu Dizina Diandi

13 "Luwawanu lu lukuikumunu" bavanga mu bilumbu bi Nehemia, lusadisa dikabu di Nzambi diba dikubama bo bakundula bibaka bi Yelusalemi. Vayi vaba diambu dinkaka diaba tombulu kudedikisa. Divula di Yelusalemi diba bibaka binneni muba 12 di mielu, vayi ku divula beni kua basa zingilanga ko batu bawombo. Kheti bankaka mu basi Isaeli babe kalanga kuna, "ayi divula beni diba beni dinneni, vayi kusa ba ko beni batu." (Nehemia 7:4) Muingi kudedikisa mambu amomo, dikabu "batesa ayi babaka makani ti, mu kumi di basi Yuda babe kalanga mu mavula mankaka, kheti wumueka kafueti kuiza muingi kukala ku khati divula di Yelusalemi." Phila batu balandikinina thuadusulu ayoyo, mavanga dikabu dioso kutonda "babakala boso ba kivana muingi kue zingila ku Yelusalemi." (Nehemia 11:1, 2) Akiokio kidi kifuani kimboti kuidi bakistu boso bakiedika bubu, banzingila mu thangu tuidi luaku lu kuekala ku kibuangu kinkaka kuidi tsatu yi minsamuni.

***w86* 15/2 26**
Mbuongimini Yikiedika Yinnunganga

Kubika mintoto miawu ayi kuezingila ku Yelusalemi, kuaba sundula kuviokila mu tsatu. Ayi batu babe kalanga ku Yelusalemi basa ba ko beni nsika. Mu kibila akiokio, bawombo bamona ti vabe tombulu kutonda batu bakikinina kue zingila ku Yelusalemi, ayi basambila muingi Yave kaba sakumuna.

***w16.04* 8 ¶15**
Ba Wukuikama ayi Yangidika Yave

15 Bawombo mu befu tukivana kuidi Yave, ayi befu tukanikisa kuvanga luzolo luandi mu moso kuandi mambu katudinda. Mvandi tuzebi ti mawu mansundula kubika mua mambu. Vayi bo batudinda tuvanga mawu, khumbu zinkaka dilenda ba diambu diphasi beni kukikinina va thonono, bulutidi boti masiko mawu tuntomba kuvanga. Vayi bo tunkikinina kuvanga mawu, ayi tumvitika kuvanga mambu mamona mu kisalu kitu kuidi Yave, tommonisanga ti tuidi

bakuikama kuidi nandi. Kheti va thonono dilenda ba diambu diphasi, vai lusakumunu tuntambulanga, lulutidi kena mambu tumvanganga. (Malaki 3:10) Mbi kifuani ki muana Yefeta ki tulonga?

Kiuka Kisuama

***w06* 1/2 11 ¶1**
Mambu Mamfunu Madi mu Buku yi Nehemia

10:34—Kibila mbi vabe tombulu dikabu kuvana minkhayilu mi bisuali ku Tempelo? Kuvana bisuali kuisa ba ko mu khati nsiku wu Mose. Vayi vaba thangu vaba tombulu kuvanga mawu. Kibila vabe tombulu bisuali biwombo muingi kuvika minkhayilu va kikuma ki Tempelo. Ayi kuisa ba ko zinetineu zifuana, muingi kutuala bisuali. Zinetineu baba mimvika, bakhambulu basi Isaeli babe salanga ku Tempelo. Diawu babakila makani ma kutualanga bisuali ku Tempelo, muingi kutatamana kuba bisuali bifuana bi kuvikilanga minkhayilu.

28 NGONDA YINANA–3 NGONDA YIVUA

KIUKA KIDI MU DIAMBU DI NZAMBI | NEHEMIA 12-13

"Monisa Lukuikumunu Kuidi Yave bo Wunsola Bakundi"

***it*-1 114 ¶6**
Basi Amoni

Bo bakukisa Tobia ku tempelo batanga ayi batona kusadila Nsiku wu Nzambi, widi mu Deutelonomi 23:3-6 waba kandimina basi Amoni ayi basi Moabe kukota mu dikabu di Isaeli. (Nehemia 13:1-3) Basonika nsiku awowo 1.000 di mimvu kumbusa kibila basi Amoni ayi Moabe bamanga kusadisa basi Isaeli bo baba kota ku ntoto Nzambi kaba kanikisa. Mawu mansundula ti mimvila amiomioo basa ba ko nsua ayi mvandi kiphuanza kioso basi Isaeli baba. Vayi mawu masinsundula ko ti, bawu, basa ba ko nsua wu kukala na basi Isaeli, kuba kikundi na bawu voti kutambula lusakumunu lo Nzambi kamvananga kuidi dikabu diandi. Tulenda mona mawu mu kifuani ki Zeleki no bantuba ti wuba yumueka mu zimfumu zi masodi ma Davidi, ayi mvandi ki Luti musi Moabe.—Luti 1:4, 16-18.

***w13* 15/8 4 ¶5-6**
Benu mu Vedusu

5 ***Tanga Nehemia 13:4-9.*** Mu nza tunzingilanga muidi batu badi zikhadulu zimbi, diawu dilenda ba diambu diphasi kutatamana badiodila mu mambu moso. Tala kifuani ki Eliazibe ayi Tobia. Eliazibe wuba nganga nzambi ayi Tobia musi Amoni ḿba waba sadilanga mu luyalu lu basi Pelesia ku Yuda. Tobia ayi batu baba ku nzo'andi bavanga mangolo mawombo muingi kutula nkaku Nehemia kutuadisa kisalu ki kutunga bibaka bi Yelusalemi. (Nehemia 2:10) Basi Amoni basa ba ko nsua wu kukota mu bibuangu bi tempelo. (Deutelonomi 23:3) Vayi kibila mbi nganga nzambi Eliazibe kabikila Tobia kubaka kibuangu ku tempelo muingi katula biuma biandi?

6 Tobia ayi Eliazibe baba kikundi kimboti. Tobia ayi muan'andi Yoanani bakuela bakietu basi Yuda, ayi bawombo mu basi Yuda baba tubilanga Tobia buboti. (Nehemia 6:17-19) Wumueka mu batekulu ba

Eliazibe wukuela na muana wu Sambala no wuba nhadi ku Samalia ayi Sambala wuba kikundi kingolo na Tobia. (Nehemia 13:28) Kithuadi akiokio kimmonisa kibila mbi nkulutu zinganga nzambi Eliazibe kabikila Tobia kamvukumuna. Vayi Nehemia wumonisa lukuikumunu mu Yave mu kuloza bima bi Tobia biba ku tempelo.

***w96* 15/3 16 ¶6**
Buidi Wulenda Tatiminina Wukuikama

6 Befu kuba bakuikama kuidi Yave, tuisinkuiza ba ko bukundi na zimbeni ziandi. Mawu Yakobi kasonika: "Bankua kitsuza lusazaba ko ti, bukundi na nza buntuadisanga kimbeni na Nzambi? Woso mutu wutidi kuba kikundi na nza, wumbanga mbeni yi Nzambi." (Yakobi 4:4) Tuntomba kumonisa loluawu lukuikumunu Davidi kamonisa bo katuba: "Minu yinlendanga baboso banlendanga Yave ayi yimmonanga mfiti baboso ba kumbalukilanga, yi kuba lendanga mu bukiedika bawu, badi zimbeni ziama." (Minkunga 139:21, 22) Tuisintomba ko kuba bukundi, na batu banlevulanga minsiku mi Yave mu lutia luawu veka, kibila tuisi ko kithuadi na bawu. Lukuikumunu luitu kuidi Yave, lufueti ku tusadisa kubika ba bukundi na zimbeni ziandi, ni kukoluka yawu voti kuba tala mu *televisão.*

Kiuka Kisuama

***it*-3 46 ¶4**
Minkunga

Minkunga miba beni nkinza ku tempelo. Tulenda tala bivisa mu mawu mu kumona zikhumbu ziwombo bantubila matedi minyimbidi mu Kibibila ayi mu kumona ti minyimbidi basa ba ko "mu lukuiku lu kuvanga mambu mankaka" dedi Zilevita zinkaka. Bavangila mawu muingi babaka thangu yi kukivanina mu kisalu kiawu. (1 Lusansu 9:33) Mvandi tulenda mona ti bawu baba disuasani na bankaka, kibila bo babasika ku Babiloni basintubila ko matedi minyimbidi vakimueka na Zilevita zinkaka. (Esala 2:40, 41) Ayi mvandi ntinu wu Pelesia Artaxerxe (Longimanus) wuba botula kizitu ki kufutanga 'ziphaku', va kimueka na Zilevita zinkaka. (Esala 7:24) Ayi kuntuala ntinu wuvana nsua muingi "bavananga bidia kuidi minyimbidi, mu kutadila zitsatu ziawu zi kadika kilumbu." Kheti bantuba ti Artaxerxe nandi wuvana nsua awowo vayi ḿba Esala wuvana wawu mu kibila ki lulendu ntinu kamvana. (Nehemia 11:23; Esala 7:18-26) Diawu tulenda tuba ti kheti minyimbidi baba basi Levi, vayi bawu "baba disuasana na Zilevita zinkaka."—Nehemia 7:1; 13:10.

© 2023 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania